

Grote diepslak *Bithynia tentaculata* forma *producta* Menke, 1828 (Gastropoda, Bithyniidae) in een kanaal bij 's-Hertogenbosch

Kees Margry

Bithynia tentaculata forma *producta* Menke, 1828 in a canal close to 's-Hertogenbosch

Summary. During fieldwork performed by students of Helicon institute for vocational education Den Bosch one specimen of *Bithynia tentaculata* forma *producta* was found in a canal south of 's-Hertogenbosch, the Netherlands. De reason for the great height of the shell is discussed. Because of climate change, more large specimens may be expected in the future.

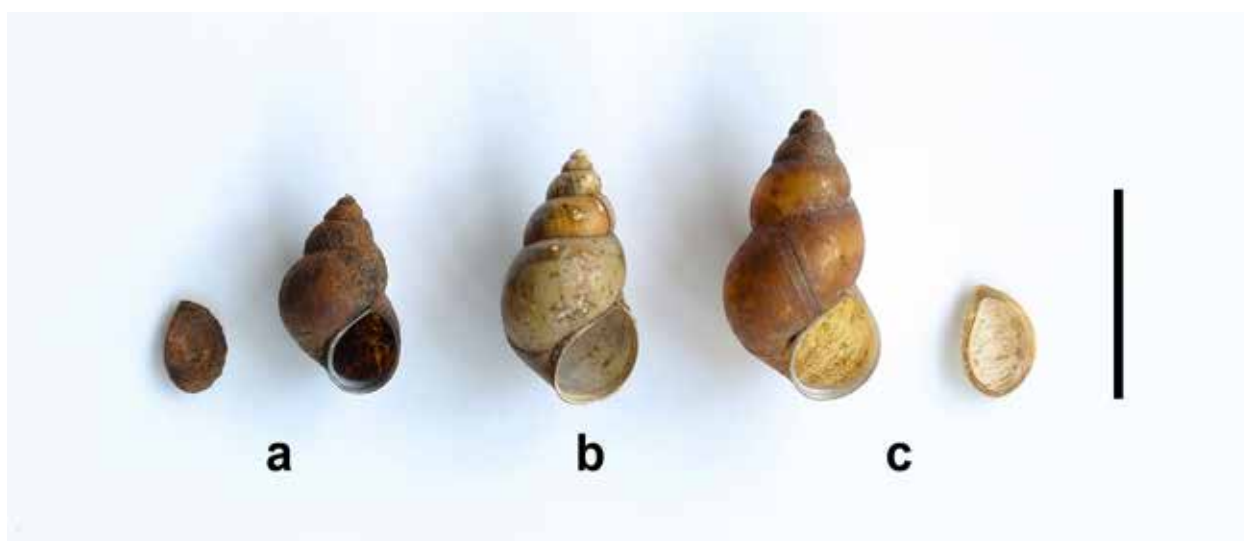

Fig. 1. Grote diepslak *Bithynium tentaculata*, enkele Noord-Brabantse exemplaren naast elkaar. 1a: met operculum, Balsvoort Kampina, Oisterwijk; 1b: Meerse Plas, Den Dungen; 1c: met operculum: *B. tentaculata* forma *producta* uit het Drongelens kanaal, 's-Hertogenbosch. Maatstreef is 10 mm. Foto Ingrid Margry-Moonen.

Vondst van een groot huisje

Tijdens een practicum voor het bepalen van de Biotische Index, door een klas van de opleiding Milieu- & Natuuronderzoek van Helicon MBO Den Bosch, werd in het Drongelens kanaal een opmerkelijk groot en slank levend exemplaar van de Grote diepslak *Bithynia tentaculata* (Linnaeus, 1758) gevonden (fig. 1). De hoogte van het slakkenhuis is 14,0 mm, de breedte 7,8 mm. De top is verweerd maar nog wel gesloten. Het huisje is oorspronkelijk hoger geweest. De grootste lengte van het operculum is 5,5 mm.

Discussie

Fechter & Falkner (1990) vermelden voor grotere exemplaren van de Grote diepslak dat deze vroeger onterecht voor 'Mastvormen' werden gehouden, maar dat de uitzonderlijke grootte veroorzaakt wordt door parasitaire castratie. In Glöer (2002b: 32) en Joosse (2009: 64) wordt uitgelegd hoe deze parasitaire cyclus verloopt en dat cercariën de hormoonhuishouding verstoren en zorgen voor steriliteit en toename van groei. Glöer (2002a; 2002b) en Glöer & Meier-Brook (2003) geven voor de Grote diepslak een hoogte tot 11 mm en noemen tevens

de vorm *B. tentaculata* forma *producta* Menke, 1828, die tot 16 mm groot kan worden. Bij deze vorm sluiten zij uit dat de uitzonderlijke groei door parasitaire castratie veroorzaakt kan worden, omdat er bij enkele onderzochte exemplaren geen parasieten werden aangetroffen. In het exemplaar van het Drongelens kanaal werden ook geen parasieten gevonden. Bovendien vindt Glöer (2002b) het niet voor de hand liggen dat de 'producta' vormen ontstaan door eutrofiëring, omdat deze grote exemplaren (de 'vetgemeste', eerder genoemde Mastvormen) zeldzaam voorkomen tussen de exemplaren met gewone hoogte van de huisjes. De uitzonderlijke maat zou volgens hem mogelijk veroorzaakt worden door een extra levensjaar. De slak zou dan nog in grootte kunnen toenemen.

In Gittenberger *et al.* (1998) wordt een maximale hoogte gegeven tot 12 mm. Zij geven aan dat de Grote diepslak in het tweede levensjaar tot 10 mm groot kan worden. Soms halen exemplaren een derde jaar waarbij er in de tweede levenshelft geen groei meer zou zijn. Toch zou een beperkte groei voor de hand kunnen liggen temeer, daar – zoals ook door Glöer (2002b) beschreven – de laatste winding weer smaller is dan de op een na laatste winding.

Fig. 2. Ivan Rodrigues de Miranda (links), Kjell Overman (midden) en Sanne van der Heijden (in waadpak) tijdens het bemonsteren voor de Biotische Index van het Drongelens kanaal. Foto Margot Hoenderboom.

Er zijn weinig verwijzingen naar *B. tentaculata* forma *producta*. Piechocki & Szlauer-Lukaszewska (2013) beschrijven twee vondsten en merken op, dat het een zeldzame vorm is van *Bithynia tentaculata*. Hun grootste exemplaar had een hoogte van 13,2 mm.

Meer vondsten door klimaatverandering?

Het Drongelens kanaal is als afwatering gegraven om wateroverlast in de lagere delen rond de stad 's-Hertogenbosch te voorkomen. Het kanaalwater stroomt 19 km verder uit in de Maas. De vondst werd gedaan in het gedeelte van het kanaal dat onlangs voor de aanleg van de zuidelijke Gementweg is verlegd (fig. 2). Sinds 2011 is het kanaal ter plaatse niet diep en heeft het een dynamiek met tijdelijke eilanden (52°40'47.7" N - 5°17'22.9" O). De Biotische Index kwam, mede door de vangst van een kokerjuffer en meer dan één soort libellenlarve, uit op een 8, wat staat voor Klasse 2: 'weinig verontreinigd'. In voorgaande jaren werden er ook soorten als de Eeltslak *Lithoglyphus naticoides* (C. Pfeiffer, 1828) en de Rivier-hoornschaal *Sphaerium rivicola* (Lamarck, 1818) aangetroffen. In de toekomst zal met meer aandacht op deze zeldzame vorm van de Grote diepslak worden gelet. De Grote diepslak is erg gevoelig voor temperaturen onder nul. Door de klimaatverandering, met minder strenge winters, zou verwacht kunnen worden dat deze diepslakken vaker een derde winter kunnen overleven en dat er dus vaker hogere exemplaren, al dan niet met de officiële status van forma *producta*, gevonden zullen worden.

Dankwoord

Met dank aan Ingrid Margry en Margot Hoenderboom voor het maken van de foto's.

Geraadpleegde bronnen

- FECHTER, R. & G. FALKNER, 1990. Weichtiere. Europäische Meeres- und Binnenmollusken. Steinbachs Naturführer. – Mosaik Verlag, München.
- GITTENBERGER, E., A.W. JANSSEN, W.J. KUIJPER, J.G.J. KUIJPER, T. MEIJER, G. VAN DER VELDE & G.A. PEETERS, 1998. De Nederlandse Zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. Nederlandse Fauna 2. – Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- GLÖER, P., 2002a. *Bithynia leachii troschelii* (Paasch, 1842) – die östliche Rasse van *B. leachii* (Sheppard, 1823) (Gastropoda: Orthogastropoda: Bithyniidae). – Archiv für Molluskenkunde 130(1/2): 259-265.
- GLÖER, P., 2002b. Die Süßwassergastropoden Nord- und Mitteleuropas. Bestimmungsschlüssel, Lebensweise, Verbreitung. – ConchBooks, Hackenheim.
- GLÖER, P. & C. MEIER-BROOK, 2003. Süßwassermollusken. – Deutscher Jugendbund für Naturbeobachtung, Hamburg.
- JOOSSE, J., 2009. Het slakkenonderzoek aan de Vrije Universiteit 1956-1995. In: G.C. Cadée, S. van Leeuwen & J.J. ter Poorten (red.): Schitterende schelpen en slijmerige slakken: 75 jaar NMV: malacologie als hobby en professie. – Nederlandse Malacologische Vereniging, Leiden.
- PIECHOCKI, A. & A. SZLAUER-LUKASZEWSKA, 2013. Molluscs of the middle and lower Odra: the role of the river in the expansion of alien species in Poland. – Folia Malacologica 21(2): 73-86.

Adres van de auteur
margry@home.nl